

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1979

BRNO 1981

SLOVANSKÉ POHŘEBIŠTĚ ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ V MUTĚNICÍCH

/okr. Hodonín/

Blanka Kavanová, AÚ ČSAV Brno

V trati "Hrubé Kapansko" jsme prozkoumali malé slovanské pohřebiště v počtu 11 hrobů. Leží na vrcholu terénní vyvýšeniny a podle povrchového průzkumu není osamocené. Přes malý počet hrobů se projevila značná variabilita detailů pohřebního ritu. Hrobové jámy byly mělké a úzké, mělké a široké, zvláštní skupinu tvořily tři hlubší hroby s výklenky. Podle situace a vyhodnocení hrobových jam se zdá, že nad hroby byly nasypány mohyly. V hrobech byly nalezeny skořápky vajec, drůbeží kosti a rozbité spodní části nádob s uhlíky.

Mezi nálezy má význačné místo několik předmětů. Mezi ně patří ostruha s háčky, poprvé nalezená v kostrovém hrobě 8. nebo 9. stol., která může být datována k přelomu obou století. Dále jsou to předměty, ukazující na vztahy k pohřebištím 7. stol. v Karpatské kotlině, a sice stříbrná náušnice a kruhové lité bronzové kování.

Podle nálezů je možné hroby diferencovat. Jeden hrob, uprostřed pohřebiště, byl bez jakýchkoliv nálezů, čtyři hroby měly nejnutnější výbavu /případně s nádobou/, ve dvou hrobech byly srpy, dva hroby žen obsahovaly náušnice z drahých kovů a dva hroby válečníků se vyznačovaly zbraněmi - v jednom kopí, v druhém sekera a dýka. Výbava mrtvého nebyla vázána na úpravu hrobové jámy, ani pohanské přežívající zvyky nelze spojit s určitými předměty nebo typem hrobové jámy.

Na pohřebišti v Mutěnicích se projevují souvislosti s ostatními moravskými středohradištními lokalitami. Mezi předměty není žádný, který by prokazoval nepochybnou existenci pohřebiště v mladším období 9. stol., naopak, mnohé předměty datování snižují. Především proto uvažují, že se v Mutěnicích pohřbívalo bez velkého časového rozptylu přibližně někdy v průběhu 1. poloviny 9. století.

Slawisches Gräberfeld aus der mittleren Burgwallzeit in Mutěnice /Bez. Hodonín/. Das Gräberfeld eines bäuerlichen Charakters bildeten 11 Gräber, trotzdem äusserte sich eine ziemliche Variabilität der Details des Bestattungsritus. Die Skelette der Bestatteten lagen insgesamt in drei Typen von Grabgruben. Die seichten Gruben können in schmale und mit doppelter Breite eingeteilt werden, eine besondere Gruppe bildeten tiefere Gräber mit Nische. In den Gräbern hat man Eierschalen, Geflügelknochen und zerschlagene Gefässe mit Holzkohlestückchen gefunden. Auf dem Gräberfeld äussern sich Zusammenhänge mit anderen mittelburgwallzeitlichen Lokalitäten in Mähren, sowie mit Gräberfeldern aus dem 7. Jahrhundert im Karpatenbecken. Wahrscheinlich wurde hier in einem kurzen zeitlichen Intervall im Laufe der ersten Hälfte des 9. Jahrhunderts bestattet.

BŘECLAV - POHANSKO 1979

/okr. Břeclav/

Bořivoj Dostál, Jana Vignatiová, UJEP Brno

/Obr. 16 - 19/

V roce 1979 pokračovala katedra archeologie a muzeologie FF UJEP pod vedením autorů na Pohansku u Břeclavi ve výzkumu tamějšího slovanského osídlení jednak v rámci státního plánu, jednak v rámci záchranných prací, prováděných v souvislosti s vodo hospodářskými úpravami řeky Dyje.

V rámci státního plánu se pokračovalo především ve výzkumu sídliště v lesní školce v severovýchodní části hradiska. Výkop roku 1979 byl situován mezi plochy, zkoumané v letech 1961, 1968, 1969 a 1978 tak, aby se uzavřel souvisle prozkoumaný prostor v tamější aglomeraci. Celkem bylo prozkoumáno 1475 m² /obr. 16/. Vedle recentní rýhy elektrického vedení, 11 obdélníkovitých jamek po oplocení školky a 12 kruhových jam po výsadbě lichtenštejnské ozdobné aleje z 19. století, které se táhly šikmo přes výkop od severovýchodu k jihozápadu, bylo zjištěno 23 sídlištních objektů /obj. 22, 94, 103-124/ a 8 kostrových hrobů /hr. 24-31/, koncentrujících se převážně v jižní části výkopu.

Ze sídlištních objektů byl pouze jeden /obj. 121/ nadzemní kúlový: šlo o více méně kruhovou ohra - du, ležící uprostřed volné návěsní plochy. Ostatní objekty byly zahloubené. Z nich pouze jeden lze označit za obytnou zemnici s kamennou pecí v rohu /obj. 22/, ostatní měly zřejmě hospodářský a výrobní účel. Jeden z nich měl téměř čtvercovou podobu /obj. 104/ s kúlovými jamkami podél vnější strany seve-

rozápadní stěny; pro jeho skladovací účel svědčí ien nepatrné množství nálezů ve výplni. Výraznou skupinu tvořily protáhlé obdélníkovité objekty 105 a 106, k nimž se řadí i mimořádně hluboký obdélníkovitý objekt, rozdělený na tři části /obj. 103, 107, 108/. V inventáři těchto objektů se nacházely soubory řemeslnických nástrojů /železný sekáč, sekerka s vějířovitým ostřím, bednářská pilka v obj. 105, kladívko v obj. 107 -/obr. 17:7, 9, 28, 29/, železné klíče, zlomky ostruh a jiných součástí jezdecké výstroje, železné kroužky z brnění, železné hřivny, nože, olovené slitky, struska apod. / obr. 17:1-6, 11, 17-20, 22-27/. Inventář i zvláštní tvar nasvědčuje dílenskému charakteru těchto staveb. Další zahloubené objekty představovaly menší obdélníkovité jámy /obj. 94, 111, 112, 114-120, 122, 124/, případně jámy oválné /obj. 113, 123/ nebo nepravidelné /obj. 109 a 110/, které původně splývaly. Objekt 113 se s azovitou a popelovitou výplní obsahoval zřejmě výheň, s níž asi souvisely hojné nálezy strusky z celého areálu, zkoumaného v roce 1979. Hliněná kopulovitá pec, z níž se zachoval výmaz dna vyloženého drobnými kaménky, překrývala jižní roh obj. 103, který byl starší. Pozoruhodným zjištěním byla i obdélníkovitá podezdívka z kamenů spojovaných maltou /d 460 cm/, zapadající do výplně objektu 108, který byl zřejmě starší. Stavby s maltovými podezdívkami byly běžné v areálu velmožského dvorce a jedna byla zjištěna i na sídlišti v lesní školce již v roce 1961. Z toho je patrné, že obydlí vyšší společenské vrstvy se nemezovala jen na prostor dvorce; potvrzuje to ostatně i inventář některých výše uvedených objektů. Další zvláštností je objekt 122, který měl pravidelný obdélníkovitý tvar a vypálené stěny jako pražnice, jejichž funkci zřejmě plnil; podobné objekty v různém stadiu vypálení byly zjištěny v areálu lesní školky již v roce 1974 a 1975. Do kategorie koňských pohřbů bude patřit nález dislokované koňské kostry v obj. 109 a kostra hříběte, zjištěná v úrovni podloží vedle obj. 110.

Zjištěné kostrové hroby vytvářely více méně skupinu na jižním okraji prozkoumané sídlištní aglomerace. Byly různě orientovány a ve dvou případech porušovaly sídlištní objekty /obj. 110 a 123/. Silné proklesnutí kostry hrobu 27 do obj. 110 však svědčí o tom, že časový odstup mezi objekty a hroby nebyl velký. V jednom hrobě byla kostra ve skrčené poloze /hr. 31/ a byly u ní bronzové náušnice s trubičkovitými závěsy /obr. 18:8-9/. K dalším výraznějším hrobovým nálezům patří miskovitá nádobka z hr. 26, zdobený dutý parohový předmět /solnička nebo součást picího měchu či hudebního nástroje?/ a zdobená železná nákončí z hr. 25 /obr. 18:2-5,7/.

Při proplachování kulturní vrstvy z objektů byla v letošní sezóně získána řada drobných nálezů, zejména korálků a drobných železných kroužků z brnění. Důležitým laboratorním objevem, učiněným P. Čámpem při konzervaci želez byly nože s čepelí, plátovanou zdobeným měděným plechem /obr. 18:1/ a několik zdobených železných nákončí a přezek.

Hlavním přínosem sezóny 1979 v lesní školce je dokreslení půdorysné dispozice velkomoravské sídlištní aglomerace, tvořící oválný útvar s účelově diferencovanými objekty v jednotlivých částech.

Na jižním předhradí Pohanska probíhaly záchranné práce jednak na náklady univerzity v rámci státního plánu, jednak z příspěvku investorské organizace vodohospodářských úprav /Povodí Moravy, Brno/ na dvou úsecích: v jihozápadním sektoru /N- obr. 19 nahoře / a ve východním sektoru /O - obr. 19 dole/ trasy kanálu. Celkově šlo o plochu asi 19.000 m², na níž bylo zjištěno 10 kostrových hrobů a na 70 sídlištních objektů. Zbývajících asi 40.000 m², které ještě leží v prostoru archeologické rezervace na Pohansku a budou zničeny stavbou kanálu, jsou archeologicky sterilní; bylo to ověřeno pozorováním během mechanické skrývky a sondáží.

V jihozápadním úseku /sektor N/ byl prováděn výzkum na ploše, odlesněné nejprve v roce 1978. Bylo tam odhaleno 29 sídlištních objektů /obj. 367 - 389, 426-428/ a skupinka 8 kostrových hrobů /hr. 182-189/. Jak hroby tak objekty jsou součástí větších celků, prozkoumaných v předchozích sezónách /obr. 19 nahoře/. Sídlištní objekty byly zahloubené. Z nich 7 byly čtvercovité zemnice s kamennými pecemi, dalších 22 mělo výrobní a hospodářský charakter. I v tomto úseku se vyskytly objekty s výraznou kamennou destrukcí, které byly zkoumány v letech 1976/7, jejichž interpretace není dosud vyjasněna. Zvláštní pozornost zasluhuje objev další studny /obj. 384/, zahloubené do písčitého terénu, v níž zůstaly zachovány zbytky výdřevy. Charakter hospodářských a výrobních zařízení naznačuje, že v tomto úseku sídliště měla zřejmě převahu řemeslná výroba nad zemědělskou produkcí. Byl zde sledován i palisádový žlábek, zachycený již v roce 1976; podrobnější průzkum jeho průběhu a výplně naznačil, že jde patrně o rezentní zásek, snad pozůstatek oplocení lesního zařízení. Je škoda, že tento sídlištní komplex nemohl být prozkoumán v úplnosti /další objekty pokračovaly do zalesněné plochy mimo trasu kanálu/, protože hustota osídlení /vzdálenost jednotlivých objektů nepřesahovala 1-3 m/ a rozmanitost nálezů prokazuje, že jde o jednu z nejzajímavějších a nejbohatších částí celého sídliště.

Skupina zde zjištěných kostrových hrobů náleží patrně k rozptýlenému pohřebišti, jehož části byly odhalovány v letech 1976-1978. Hroby obsahovaly převážně keramiku a jednoduché předměty osobního vybavení /nůž, náušnice/. Některé z hrobů porušují obytné objekty a jsou tedy mladší. Hrobové jámy i kostry se v tomto úseku zachovaly velmi špatně. Hroby byly zahloubeny do vrstvy jemného písku, ve kterém antropologický materiál podléhá snadno zkáze. Není vyloučeno, že na tomto pohřebišti bylo více hrobů; svědčí o tom značný počet obdélníkovitých jam, v nichž nebyly zjištěny žádné nálezy. Vzhledem k tomu, že uvedené jámy byly v blízkosti nesporných kostrových hrobů, měly s nimi většinou shodnou orientaci i rozměry, je možné soudit, že šlo o hroby, v nichž byla kostra pohřbeného zcela ztrávena.

Ve východním úseku /sektor O/ výzkum probíhal za obtížných podmínek, neboť až do července byla plocha zaplavena a silně usazeniny znesnadňovaly čitelnost podloží. Kromě toho byla v některých místech recentní navážka, pozůstatek oplocení bývalé zahrady a místy tvořila podloží vrstva šišerku. Přesto se zde podařilo zachytit východní okraj celého sídlištního komplexu /obr. 19 dole/ s 41 sídlištními objekty /obj. 390-420 etc./ a 3 kostrovými hroby /hr. 190-192/. Také v tomto úseku šlo jak o stavby obytného charakteru, tak o výrobní a hospodářská zařízení. Z obytných staveb jsou zde zastoupeny čtvercovité polozemnice s kamennými pecemi a protáhlé obdélníkovité zemnice s hliněnými pecemi. Mezi výrobními za -

řizeními se opět vyskytly zahluobené objekty s několika hliněnými pecemi a se silnými sazovitými a popelovitými vrstvami. V jedné ze zemnic /obj. 407/ byl nalezen kromě ostatního inventáře /ostruha, bronzová postřibřená náušnice, keramika blučinského typu/ další typ třmene se zaškrcovanými rameny, blízky exempláři z Pobedimi.

Na celé ploše východního úseku nebyl zachycen žádný povrchový kúlový objekt. Není vyloučeno, že takové stavby zde existovaly, ale v obtížných terénních podmínkách nebyly jejich pozůstatky zachyceny. Oba palisádové žlábký, zjištěné ve východním sektoru již v předešlém roce, byly dále zkoumány; bohužel se jejich průběh směrem k jihovýchodu stal velmi špatně sledovatelný, protože terén tam klesá; zdá se, že při mechanické skrývce, která tam byla patrně o něco hlubší, byly pozůstatky palisády zničeny.

Okraj osídlené plochy v sektoru O vykazuje značnou odlišnost od ostatního sídliště charakterem objektů a jejich dispozicí. Nápadný je poměrně malý počet obytných chat oproti většímu množství hospodářských a výrobních objektů. Nález kamenné studny z roku 1978 a řada objektů s pozůstatky větších hliněných pecí naznačují, že zde, na okraji sídliště, mohlo existovat specializované výrobní centrum, zabývající se snad zpracováním železa.

Záchranné výzkumy na jižním předhradí Pohanska probíhaly v roce 1979 již v menším měřítku než v předešlých sezónách, avšak doplnily podstatnou měrou dosavadní obraz sídlištní aglomerace jižně od hradiška Pohanska. Přinesly řadu nových poznatků o členění sídlištního areálu, o chronologických souvislostech mezi jednotlivými celky i o odlišnostech v jejich ekonomickém charakteru.

Břeclav - Pohansko 1979 /Bez. Břeclav/. Auf Pohansko bei Břeclav verliefen die Grabungen im Jahre 1979 im Areal der ehemaligen Waldbaumschule im Inneren des Burgwalles und auf der südlichen Vorburg.

Die Siedlungsglomeration in der Waldbaumschule gewährte weitere 25 Siedlungsobjekte und 8 Skelettgräber. Eine ausdrucksvolle Gruppe bildeten grosse eingetiefte Objekte vermutlich werkstädtlichen Charakters. Man entdeckte auch ein oberirdisches Pfostenobjekt und die Mörteluntermauerung eines weiteren Oberflächenbaues. Die Skelettgräber waren verschieden orientiert, das eine enthielt einen Hocker und ihr Inventar charakterisiert Keramik, bronzene Röhrenohrringe, verzierte eiserne Riemenzungen und ein verzierter Geweihgegenstand. Die Saison des Jahres 1979 vermittelt das Bild einer geschlossenen Fläche der hiesigen grossmährischen Siedlungsglomeration.

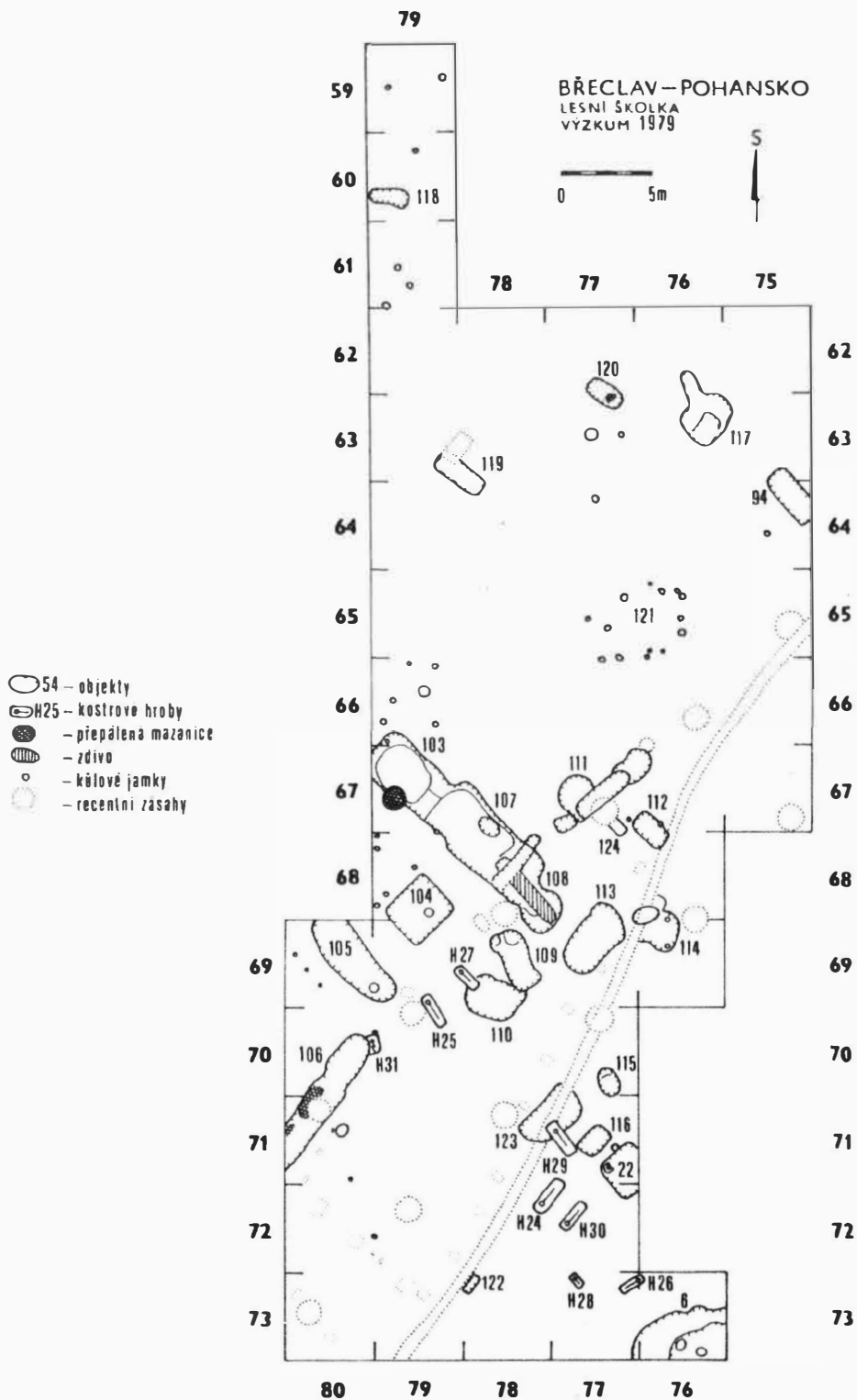
Auf der südlichen Vorburg hat man zwei Abschnitte auf der Trasse des zukünftigen Kanales untersucht. Der südwestliche Sektor N mit 29 Siedlungsobjekten /darunter ein weiterer Brunnen/, 8 Skelettgräbern und einem rezenten Palisadengrübchen; der Sektor gehörte zu dem am dichtesten besiedelten Teil der gesamten Siedlung und in ihm überwog offensichtlich die Handwerksproduktion. Im östlichen Sektor O war bereits der Rand der besiedelten Fläche mit 41 Siedlungsobjekten, drei Skelettgräbern und zwei Palisadengrübchen erfasst worden. Dort hat man ein auffallendes Missverhältnis zwischen den Wohn- und Produktionsobjekten festgestellt. Die Schlussphase der Rettungsgrabung auf der südlichen Vorburg von Pohansko brachte eine Reihe neuer Erkenntnisse über die Gliederung des Siedlungsareales, über die chronologischen Zusammenhänge zwischen den einzelnen mittelburgwallzeitlichen Komplexen sowie über die Unterschiedlichkeiten in ihrem ökonomischen Charakter.

MITTELBURGWALLZEITLICHES GRAB AUS STARÁ BŘECLAV

/Bez. Břeclav/

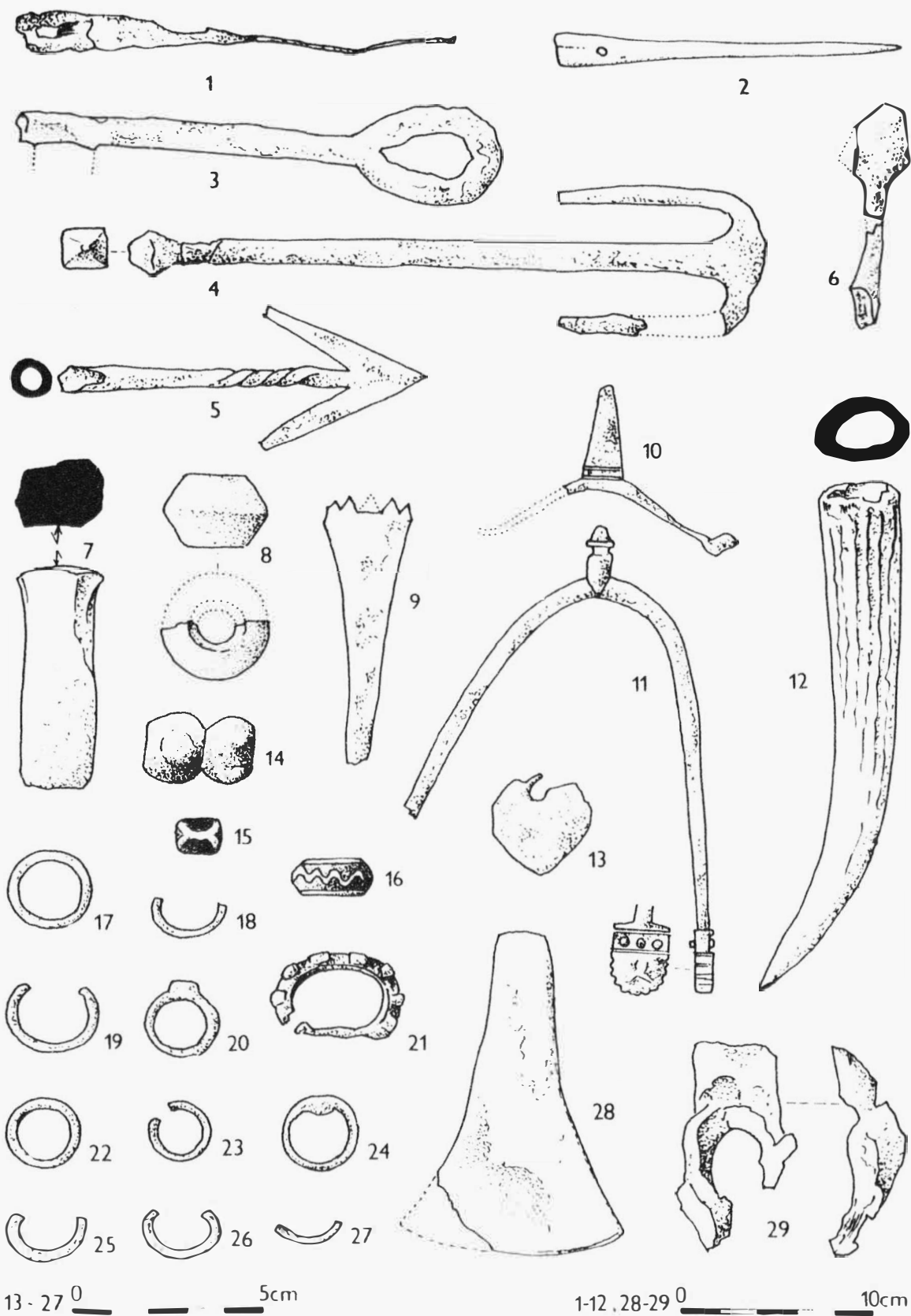
Josef Unger, Regionální muzeum Mikulov

Im Jahre 1979 übergab E. Kordiovský dem Museum in Mikulov den grösseren Teil eines mittelburgwallzeitlichen Topfes und einen Schädel, die im Jahre 1976 beim Bau einer Garage in der Vinohradní Gasse der Schüler L. Šlicht fand.

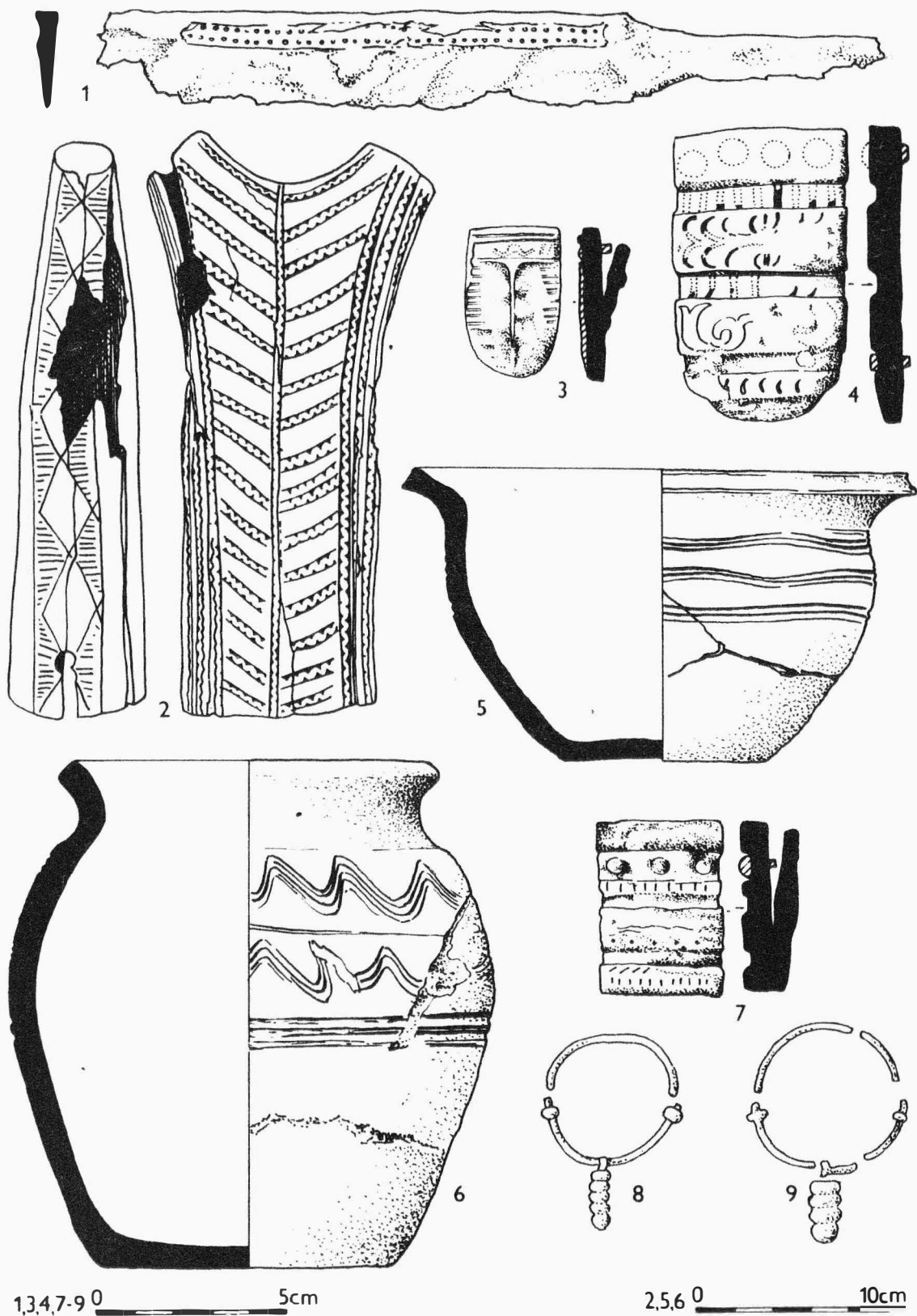
Obr. 16

Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Lesní školka. Plán výzkumu v roce 1979. - Waldbaumschule. Grabungsplan im Jahre 1979.

Obr. 17

Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Lesní školka 1979. Ukázka nálezů z obj. 105 /7,9,28/, 106 /4,6,10,21/, 107 /1-3, 29/, 108 /5,8,11,12/ a 110 /13-20/. Vše středohradištní, pouze ostruha č. 10 je z doby římské. - Waldbaumschule 1979. Fundauswahl aus Obj. 105 /7,9,28/, 106 /4,6,10,21/, 107 /1-3,29/, 108 /5,8,11,12/ und 110 /13-20/. Alles mittelburgwallzeitlich, bloss der Sporen Nr. 10 ist kaiserzeitlich.

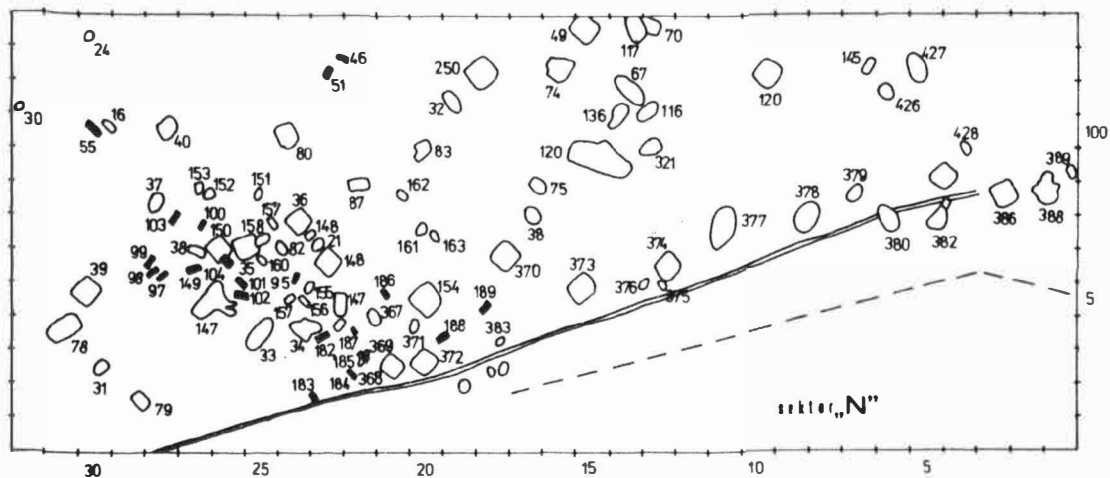
Obr. 18

Břeclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Lesní školka 1979. Ukázky inventáře z hrobů /2-5, 7-9/ a ze sídlištního objektu 107 /1,6/. - Waldbaumschule 1979. Inventarauswahl aus Gräbern /2-5, 7-9/ und aus dem Siedlungsobjekt 107 /1,6/.

BŘECLAV - POHANSKO
JIHOZÁPADNÍ PŘEDHRADÍ
VÝZKUM 1979

S

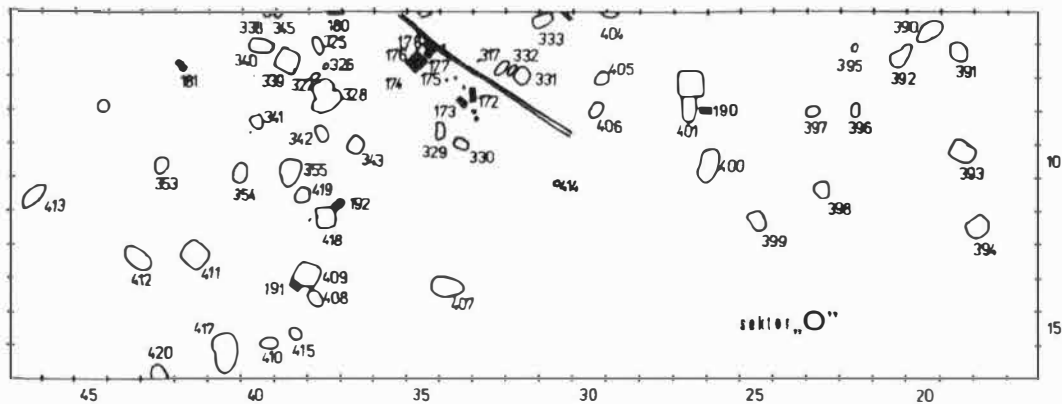
0 5 10 m

BŘECLAV - POHANSKO
JIHOZÁPADNÍ PŘEDHRADÍ
VÝZKUM 1979

S

0 5 10 m

Obč. 19

Breclav - "Pohansko" /okr. Břeclav/. Jižní předhradí. Jihozápadní část /sektor N - nahoře/ a východní část /sektor O - dole/ trasy kanálu s objekty prozkoumanými v roce 1979 /vysoká čísla/ v návaznosti na dříve prozkoumané objekty. Část objektů z roku 1979 není na těchto pláncích zachycena. - Südliche Vorburg. Südwestlicher Teil /Sektor N - oben/ und östlicher Teil /Sektor O - unten/ der Trasse des Kanals mit Objekten, die im Jahre 1979 untersucht wurden /hohe Nummern/ in Anknüpfung an früher untersuchte Objekte. Ein Teil der Objekte aus dem Jahre 1979 ist auf diesen Plänen nicht erfasst.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1979

- Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: akademik Josef Poulík
Redaktoři: Dr. A. Medunová, Dr. J. Meduna, Dr. J. Říhovský
Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby: doc. Dr. B. Klíma, A. Malinková, A. Šik
Na titulním listě: závěsný zámek ze středověkého hrádku Kepkova
Tisk: Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov,
provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis: 450 kusů - neprodejné